

Мр Саша МАРКОВИЋ*

Полицијска управа Ваљево, Министарство унутрашњих послова
Републике Србије

UDK – 364.63 / .64 : 351.74

Примљено: 29.12.2015.

Мере које предузима полиција приликом заштите жртва насиља у породици¹

Анстракт: Насиље у породици је тема која је заокупљала велику пажњу и којом су се првенствено бавиле многе невладине организације за заштиту женских права у развијеним државама Европе и света у другој половини прошлог века, а код нас је бављење овим друштвеним проблемом достигло врхунац крајем прошлог и почетком 21. века. Међународне организације (УН, ЕУ), као и већина развијених држава у свету, под притиском невладиног сектора, насиље у породици је препознало као једну од највећих савремених друштвених опасности, а предузете су и одређене мере на њеном спречавању и сузбијању, кроз законско одређивање ове појаве као друштвено неприхватљиве и друштвено опасне. Насиље у породици се јавља у свим друштвеним заједницама, државама и деловима света. По нашем мишљењу, чак ни најстабилније западне демократије и економски најразвијеније државе, које највише ресурса усмеравају на сузбијање насиља у породици нису успеле да се изборе са његовом тамном бројком. Зашто? Највећи проблем данашњице је велики број непријављених случајева насиља у породици, као и велики број пријављених дела у којима не долази до покретања кривичног поступка. Између осталог, зато смо одлучили да се бавимо пре свега местом и улогом полиције у супротстављању овом облику криминалитета, а посебно заштити жртва насиља у породици.

* Истраживач-сарадник, Институт за криминолошко-социолошка истраживања, sasamarkovic975@gmail.com

¹ Рад је резултат истраживања на пројекту *Криминалитет у Србији и инструментни државне реакције*, који финансира и реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду, циклус научних истраживања 2015-2019. година.

Кључне речи: *насиље у породици, жртва, полиција, хапшење.*

Увод

Насиље (води порекло од речи сила) означава неовлашћену употребу силе којом се повређују људи или којом се наноси штета имовини. Овако схваћено насиље представља делатност, док сила представља средство којим се наноси одређена повреда или штета (Станаревић, Ејдус, 2009: 77). Насиље означава однос између две стране у коме једна страна употребом или самом претњом употребе силе утиче на другу страну. У филозофској терминологији постоје следеће врсте насиља: физичко насиље – намерно наношење телесних повреда; емоционално или психичко насиље – најчешће вербални (може бити и невербални) облик наношења повреда нечијој психи; сексуално насиље – специфичан облик физичког насиља, чине га нежељени сексуални контакти; структурално насиље – неодговарајућа или непостојећа акција друштва (државе)(Марковић, 2015: 212).

У литератури се израз „насиље“ најчешће везује за агресивност и у том смислу се схвата као испољавање нападачког понашања (лат. *aggressio* – напад, насртај) (Игњатовић, 2011: 181). Појмовно, дакле, нећемо погрешити ако под агресивним понашањем увек подразумевамо насиље над неким или некимима, било да је оно изазвано или неизазвано, оправдано или неоправдано (Николић, 2010: 23).

Насиље у породици у феноменолошком и етиолошком смислу представља изузетно комплексно девијантно понашање због чега привлачи пажњу стручњака из области социологије, криминологије, права, психологије и других научних дисциплина. Иако још увек не постоји универзално прихваћена дефиниција насиља у породици, у савременој литератури обично се наводи да је насиље у породици сваки вид физичког, сексуалног, психичког или економског злостављања, које врши један члан породице према другом члану породице, без обзира на то да ли такво понашање правни прописи инкриминишу и да ли је извршилац насиља пријављен органима гоњења. У сагледавању феномена насиља у породици у први план се истичу два његова битна обележја: да насиље у поро-

дици угрожава домен сигурности и однос поверења међу члановима породице и да је насиље облик контроле и манифестација моћи над члановима породице (Петрушић, 2010: 7).

Насиље у породици се у међународним документима карактерише као озбиљно кршење основних људских права, као што су право на слободу, право на неповредивост физичког интегритета и право на живот (Николић-Ристановић, 2006: 82).

Правна заштита жтџава насиља у породици

Први међународни документи који су се бавили питањима жртџава криминалитета, односно њиховим правним положајем у кривичном поступку и неопходним видовима помоћи, подршке и заштите, почели су да се доносе средином осамдесетих година 20. века. Најзначајнији документ из тог периода је *Декларација Уједињених нација о основним принципима правде за жртџе криминалитета и злоупотребе власти*.² Значајан документ је и *Директива ЕУ 2012/29/ЕУ о успостављању минималних стандарда о правима, подршци и заштити жртџава кривичних дела*.³

Комитет министара Савета Европе донео је низ препорука које се односе на жртџу кривичног дела: *Препорука о положају жртџава у оквиру кривичног права и кривичног поступка* P(85)11,

² Према овој декларацији УН, жртџе криминалитета су: „особе које појединачно или колективно трпе повреде, укључујући телесну или менталну повреду, емоционалну патњу, материјатну штету или суштинску повреду својих основних права, услед чињења или пропуштања које представљају кршење кривичних закона држава чланица, што се односи и на законе који забрањују злоупотребу власти. Жртџом се може сматрати свако ко испуњава опште услове, независно од тога да ли је учинилац дела откривен или није, да ли је ухапшен, да ли се против њега води судски поступак и да ли је проглашен кривим, и без обзира на то да ли постоје породични односи између учиниоца и жртџе. Термин „жртџа“ обухвата по потреби и блиску породицу и лица која директна жртџа издржава, као и лица која су претрпела штету помажући жртџама које су се нашле у невољи, односно спречавајући виктимизацију (чл. А, ст. 1 и 2)“.

³ Главни циљ директива је да се према жртџиним потребама односи на индивидуалан начин, на основу индивидуалне процене уз њено учешће у постављању циљева и омогућавању права на информације, подршку, заштиту и процедурална права. Посебна пажња је посвећена жртџама кривичног дела насиља у породици, прецизније насиља над женама. Велика важност је посвећена учешћу жртџе у кривичном процесу.

Препорука о помоћи жртвама и превенцији виктимизације Р(87)21, *Препорука о застрашивању сведока и праву одбране* Р(97)13 и *Препорука о помоћи жртвама злочина* Р(2006)8.

Република Србија је потписница *Европске конвенције за накнаду штете жртвама кривичних дела са елементима насиља*⁴ (октобар 2010), али процес ратификације још увек није започет. Истовремено, једна од две резерве коју је држава Србија ставила на *Конвенцију Савета Европе о борби и спречавању насиља над женама и насиља у породици* односи се на члан 30, став 2 и успостављање државног механизма за накнаду штете жртвама ових дела.

Заштита жртава кривичних дела и других лица је овлашћење полиције које прописује *Закон о полицији*. Наиме, ако и док за то постоје оправдани разлози, полиција ће предузимањем одговарајућих мера заштитити жртву и друго лице које је дало или може дати податке важне за кривични поступак или лице које је са наведеним лицима у вези, ако им прети опасност од учиниоца кривичног дела или од других лица (ЗП, члан 73). Видимо да, иако *Кривични законик* (КЗ) и *Законик о кривичном поступку* (ЗКП) не познају појам жртва кривичног дела, већ користе термин оштећени, под којим се подразумева лице чије је лично или имовинско право кривичним делом повређено или угрожено (чл. 2., ст. 1, т. 11), *Закон о полицији* уводи овај термин, по нашем мишљењу с правом, у наш правни систем као синоним за термин оштећени. Наиме, термин жртва је првенствено виктимолошки и криминолошки појам, за разлику од појма оштећени који је кривичнопроцесни појам и под којим се подразумева свако физичко или правно лице чије је лично или имовинско право повређено или угрожено извршеним кривичним делом. И поред извесних мањих разлика теоријске природе, ова два термина имају исто значење, па због тога не треба да збуњује неуједначена терминологија у законима и бројним међународним документима.

Значај који полиција има за жртве криминалитета препознат је у *Препоруци Савета Европе* Р(85)11 из 1985. године. Ова препорука наглашава улогу полиције у заштити жртве криминалитета, па према томе и жртве насиља у породици. Према *Пре-*

⁴ Усвојена у Стразбуру 24. 11. 1983.

поруци, полиција треба да буде обучена за хуман, флексибилан и оснажујући однос са жртвама, треба да обезбеди тужилаштву све информације о губицима и штети по жртву, имајући у виду накнаду штете жртви. Жртва има права и треба да буде информирана о оптужбама против учиниоца, као и у случају ако је оптужни акт одбачен или је упућен на парнични поступак. Разговор са жртвом треба да се води у присуству особе која жртви може да пружи подршку. Жртви током саслушања треба омогућити заштиту од публицитета, од узнемиравања и освете.

Стандарди поступања полиције су предвиђени бројним обавезујућим документима Савета Европе (конвенцијама) (Council of Europe, *Police, Treaty Standards*) и препорукама Савета Европе (Council of Europe, *Police, Non-Treaty Standards*).

Досадашња истраживања разлога обраћања полицији показују да грађани очекују да припадници полиције поступају законито, непристрасно, ефективно, хумано и јавно. Од способности полицијске организације да препозна специфична очекивања грађана у значајној мери зависи легитимитет полицијске делатности у демократском друштву и побољшање њене ефективности у контроли криминалитета уз подршку грађана (Вуковић, 2009: 190).

Међународна асоцијација шефова полиција – IACP тежи да ојача улогу полиције у раду локалних служби чији је циљ оснаживање и помоћ жртвама. Сматра се да су писане информације у раду са жртвама и случајевима насиља у породици кључне у даљој процедури и да знатно олакшавају рад полиције и грађана на пружању подршке жртвама. У 2006. години IACP је усвојио *Модел политике успостављања међународних смерница за полицију у случају позива због насиља у породици*. У овом моделу од полицијског службеника се очекује да: спроведе хапшење и кривично гоњење као начин полицијског одговора на насиље у породици; предузме потребне мере заштите; пружи заштиту и помоћ за одрасле и децу – жртве насиља у породици; побољша безбедност особља које спроводи законом установљено реаговање на инциденте насиља у породици; да обезбеди жртви или сведоцима насиља у породици подршку и помоћ; да сарађује са актерима заједнице у циљу спречавања даљег злостављања и малтретирања; да изврши те-

мељне истраге и ефикасна хапшења (*Domestic Violence: Model Policy*, 2006: 1).

Поступање полиције у циљу заштите жртава насиља у породици

Жртве насиља у породици су у највећем броју случајева жене и деца, као посебно рањиве групе за ову врсту кривичних дела. Многа истраживања у Европи и свету су показала да су жене и деца највише изложена насиљу, и то у кругу породице од познате особе (*Статистика Стокхолма 1975-1995*, У: Lindgren, Николић-Ристановић, 2011: 61). Своје корене насиље над женама има у патријархалном поретку друштва, а одржавање патријархата и начина социјализације мушких родних улога даје легитимност доминацији мушкараца над другима (Спасић, Радовановић, 2012: 148).

Задатак полиције која, по правилу, прва ступа у контакт са жртвом неког кривичног дела јесте да се ублаже последице дела и да се избегне секундарна виктимизација током спровођења полицијских истражних мера, са циљем да се жртва заштити и да јој се помогне. Жртвама кривичних дела потребно је саветовање, при првом сусрету треба им пружити разумевање и помоћи им. Тиме би се жртви пружила примерена заштита и позитиван осећај безбедности. Може се уочити да се, поред уобичајеног начина рада полиције и правосуђа усмереног ка учиниоцу, све више значаја придаје и појачавању активности у интересу жртве – пружањем помоћи, заштите и саветовањем. У оквиру свакодневног рада полицијски службеници својим разумевањем и способношћу уживљавања у положај жртве доприносе превладавању индивидуалних кризних ситуација. Они уочавају неопходност да се жртвама помогне, пружи подршка и нуде помоћ усмерену ка решавању проблема (Rainer, 2011: 189).

Кривична дела, а нарочито насиље у породици, чак и када не доведу до неке здравствене повреде жртве, често остављају за собом различите „ране“, на пример осећај страха, несигурност, повлачење у себе и несаницу. Неретко жртва након претрпљеног дела остаје сама са својим страховима и патњама. Оне видљиве ране могу и да зарасту, материјална штета се може надокнадити, али

често су баш оне невидљиве, нематеријалне последице неког дела оно што жртву изузетно дуго оптерећује. Стога, она често цитирана реченица: „Ниједан учинилац није тако тешко кажњен као што је кажњена жртва!“ погађа у саму срж ствари (Rainer, 2011: 194).

Према једном истраживању у САД, у којем је укупан узорак чинило 8.000 жена са територије Сједињених Држава које су претрпеле силовање, физичко насиље и прогањање од стране интимног партнера, најчешћи разлози жртве да не пријави физичко насиље полицији су: уверење да полиција не може да уради ништа (99,7%), да јој полиција не би поверовала (61,3%), страх од насилника (11,7%), жртва не жели укључивање других институција (32%) и жртва жели да заштити насилника, партнерску везу, децу (34,8%) (Tjaden, Thoennes, 2000: 49).

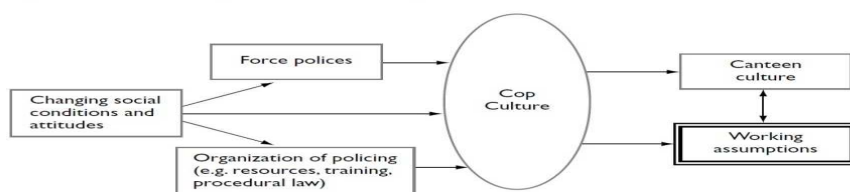
Жртве незадовољство полицијом описују кроз неефикасност полиције у проналажењу и хапшењу учинилаца, али и кроз однос како се са њима опходе. У спроведеним истраживањима у Србији током 2009. године⁵ дошло се до резултата да су жртве насиље у породици пријављивале полицији у 23,2% случајева, а од њих је 56,8% било незадовољно радом полиције (најчешће су викали на жртве, непријатно се понашали, исмевали их или окривљавали). Сматрале су да полиција треба ефикасније да реагује, а не тек после неколико месеци од пријаве, затим да им одмах да информације о томе како да се заштите. Жртве нису биле задовољне начином поступања полицијских службеника, нарочито јер су полицајци мушког пола. Истраживање спроведено у Централној Србији 2010. године показало је да је 46% жртава било незадовољно радом полиције, док је само 22% рекло да им је полиција пуно помогла. Показало се да жртве желе да добију две врсте информација од полиције: информације о самом конкретном случају и информације о видовима подршке и помоћи (Lindgren, Николић-Ристановић, 2011: 107-109).

На слици 1 Хојл (Hoyle) илуструје своје виђење стварања полицијске културе и фактора који утичу на њу. Феминистичке теорије и перспективе о породичном насиљу су директно утицале

⁵ Студија Виктимолошког друштва Србије, истраживање спроведено 2009. године на узорку пунолетних жена са територије АП Војводине.

на стварање и промену социјалних услова и ставове према насиљу у породици. Такви ставови су утицали и на полицију и њихову организацију. Неизбежно полицијска перспектива породичног насиља је стереотипизована. *Domestic violence Units* су јединице које су специјализоване за пружање адекватног одговора на насиље над женама. То је водило ка још саосећајнијем реаговању на жене жртве. Полицијске сумње су стереотипизоване и пуне предрасуда. Полиција ретко прихвата насиље жена над мушкарцима јер тиме нарушава свој патријархални социјални поглед на свет. Њихове предрасуде и усвајање феминистичких ставова о насиљу над женама је очигледно у њиховом поступању (Hoyle, Young, 2002: 83, 84).

Figure 1: 'A reconceptualization of cop culture: its creation and its influences'

Source: C Hoyle, *Negotiating Domestic Violence: Police, Criminal Justice and Victims* (Clarendon Press, Oxford, 1998) 101.⁶²

Слика 1 – Формирање полицијске културе, стварање и утицаји

Полицијски службеници имају посебну одговорност у опхођењу са жртвама, јер је полиција прва званична инстанца којој се нека жртва обрати након криминалног дела. Важан циљ полиције јесте да на основу полицијског поступања, утемељеног на потребама грађана, задобије и задржи поверење становништва. Коначно, органи безбедности су упућени на сарадњу са грађанима. У вези с тим треба тежити све интензивнијој оријентацији ка правима и потребама жртве, специјално у погледу полицијске заштите. Оквирни концепт упућује да та врста заштите мора садржавати разумевање и сензибилност за ситуацију у којој се жртва налази и за њене интересе, као и одговарајуће опхођење, објективно признавање статуса жртве, и компетентно саветовање. У оквиру саветовања полиција жртви пружа информације о току истражног поступка, о полицијском поступању, поучава је у погледу њених права током кривичног поступка и обавештава о осталим расположивим правима и могућностима да јој се помогне. У вези

с тим полиција треба да активно сарађује са институцијама за пружање помоћи и да жртвама криминала и незгода брзо и циљано помогне да стигну до тих институција (Hoyle, Young, 2002: 192).

Када полиција дође до сазнања да је дошло до насиља у оквиру породице, мора предузети одређене, на закону засноване, мере усмерене ка даљем спречавању вршења насиља и заштити оштећене (жртве насиља).

Препоруке како треба поступати се заснивају на поштовању следећих принципа:

- Планирање и управљање поступањем у случају насиља мора се заснивати на активном промовисању следећих принципа: насиље је неприхватљиво; за насиље је одговоран учинилац; безбедност жртве, деце и других угрожених лица је полазна тачка у планирању поступања.
- Планирање и управљање поступањем у случају насиља увек ће за свој примарни циљ имати повећање безбедности деце и одраслих жртава, других чланова породице, полицијских службеника и других лица укључених у доказивање насиља или пружање помоћи жртвама насиља.
- Пажљива процена природе и нивоа ризика за децу, жене, кроз преглед историје насиља; комуникација са члановима породице и консултације са другим службама које раде са породицом претходиће доношењу одлука, нарочито поступања према насилнику. Ова процена ризика мора да узме у обзир ставове одраслих и деце жртава о безбедности и ризику.
- Процена ризика је неопходна у сваком контакту са породицом или појединим члановима породице.
- Планирање и управљање мерама и радњама треба ускладити са локалним службама у чијој је надлежности супротстављање насиљу (сигурне куће, центри за социјални рад), укључујући и спровођење иницијатива, по потреби, да се подржи и промовише безбедност жртава и деце.
- У планирању и управљању поступањем код сваког конкретног случаја треба уважити његове специфичности (на пример: културне разлике, језичке баријере) (Healey et al., 2009: 4).

Различити профили насилника и жртава и специфичност ситуација у којима се насиље врши довели су до формирања уверења да је потребно имати више посебних, специјализованих приступа у реакцији на насиље: 1) интервенција у односу на одређени тип насилника (на основу психолошких фактора, процене ризика или историје злоупотреба различитих супстанци); 2) интервенција дизајнирана да повећа ефикасност програма са специфичним популацијама (на основу друштвено-културних разлика као што су сиромаштво, писменост, раса, етничка припадност, националност, пол или сексуална оријентација) (Healey et al., 2009: 4).

Без ефикасне процене ризика немогуће је донети одлуку о начинима заштите жртве и евентуалном измештању из породичне куће или стана у сигурну кућу. Удружење шефова полиције Енглеске је 2005. године указало на претпоставке које је неопходно имати у виду при идентификацији ризика (Више у: *Association of Chief Police Officers*, 2005: 2-4).

Полиција прву информацију о насиљу у породици најчешће добија на основу пријаве жртве насиља. Пријаву насиља често подносе и очевици – сведоци насиља, али насиље у породици пријављују и други чланови породице или пријатељи жртве којима се жртва поверила да трпи насиље. Није редак случај да сумњу на насиље у породици пријаве полицији и здравствене, образовне установе, органи старатељства или друге владине или невладине институције које у свом раду дођу до таквих сазнања, односно сумњи.

Пријаве насиља у породици могу бити анонимне, или директне пријаве жртве телефонским путем или личним доласком у дежурну службу полиције. Када се насиље у породици пријављује путем телефона, иницијални разговор полицијског службеника са лицем које пријављује насиље (обавештење од грађана) треба да омогући да се формира што потпунија и квалитетнија прелиминарна слика о насиљу које се пријављује. Ради осигурања безбедности грађана, полиција је дужна да предузме неодложну интервенцију у свим случајевима, а посебно када се процени да живот и здравље лица могу бити угрожени. Полицијски службеник коме је пријављено насиље треба да прибави одговоре на следећа питања: 1) Где се дешава насиље (адреса, број стана)? 2) Са ким разговара

(са жртвом, сведоком, чланом породице)? 3) Шта се догодило (да ли се насиље дешава у тренутку позива)? 4) Да ли је неко повређен (ако јесте, да ли је потребна хитна медицинска помоћ)? 5) Ко је пријављено лице, да ли је присутан, ако није, где се налази? 6) Ко је жртва (да ли је у непосредној опасности)? 7) Да ли је коришћено оружје, да ли је пређено оружјем, којим, где је сада оружје? 8) Да ли је пријављено лице под утицајем алкохола или опијата? 9) Да ли су присутна деца (колико деце, којих година, да ли су безбедна)? 10) Да ли се насиље дешавало и раније (да ли је полиција интервенисала и раније)? 11) Да ли је на снази нека од судских мера заштите од насиља? (*Посебан протокол...*, 2013)

На пријаве насиља у породици прво поступа униформисана полиција – полиција опште надлежности, а ако се дође до основа сумње да је дошло до извршења кривичног дела насиља у породици, где је дошло до наношења тешке телесне повреде или до смрти лица, поступање по конкретном догађају преузима криминалистичка полиција (*Унутство...*, 2002).

Прва мера коју полиција треба да предузме је прекид вршења насиља, ако оно траје, и заштита жртве насиља.

По доласку на место догађаја полицијски службеници су дужни да: 1) изврше идентификацију учиниоца насиља (једног или више), жртве и сведока догађаја; 2) раздвоје жртву и учиниоца насиља, а жртви обезбеде физичку заштиту и омогуће јој да изјаву о догађају без присуства учиниоца насиља и ван његовог видокруга; 3) прикупе све податке неопходне за расветљавање и доказивање кривичног или прекршајног дела које се односи на насиље над женом у породици и у партнерским односима. При томе треба посебно узимати у обзир све информације које се тичу околности у вези са конкретним догађајем насиља, прецизније одређивање врсте насиља и начина на који је почињено, трајања, континуитета, евентуалног ранијег насиља, и да ли су надлежне институције већ поступале и у ком обиму; 4) да посебно узму у обзир изложеност деце насиљу; 5) обавесте жртву насиља да ће о наведеном случају бити обавештен надлежан центар за социјални рад; 6) упознају учиниоца насиља о конкретним мерама које ће против њега предузети (*Посебан протокол...*, 2013).

Приликом обављања разговора са жртвом насиља неопходно је обратити пажњу на: узнемиреност, избегавање теме, минимизирање радње и последице; испољавање страха од понашања насилника и страха за сопствену безбедност, страха од одузимања деце, страха да насилник не угрози децу; на став да су деци „потребна оба родитеља“; на страх за друге укућане или чланове породице; показивање стида и кривице, преузимање одговорности за насиље, испољавање ставова да је насиље „заслужено“; указивање на економску зависност, изолацију и недостатак подршке шире породице; на страх од полиције и других ауторитета (*Association of Chief Police Officers*, 2004: 38).

Полиција има на располагању низ законских овлашћења које може предузети да заштити жртву насиља. Уколико је потребно, да би се заштитила жртва насиља или одбио противправни напад од себе или другог, полицијски службеник према насилнику може употребити и средства принуде у складу са *Законом о полицији*. При томе се мора водити рачуна да се употребљава оно средство принуде које је адекватно датој ситуацији, уз поштовање начела сразмерности, полазећи од најблажег ка најтежем.

Једно од најрепресивнијих овлашћења које је на располагању полицији је полицијско хапшење. Полиција може неко лице ухапсити ако постоји разлог за одређивање притвора (чл. 211 ЗКП), али је дужна да такво лице без одлагања спроведе надлежном јавном тужиоцу (чл. 194 ЗКП). Приликом довођења полиција ће јавном тужиоцу предати извештај о разлозима и о времену хапшења. Полицијско хапшење насилника се најчешће врши ако особите околности указују да ће ометати поступак утицањем на сведоке (жртву насиља и друге чланове породице) или да ће у кратком временском периоду поновити кривично дело насиља у породици или довршити покушано кривично дело, или учинити кривично дело којим прети. Поставља се питање које су то особите околности? За одговор на ово питање може нам послужити судска пракса која кроз низ случајева и одлука судова за кривична дела извршена применом насиља утврђује које су особите околности које указују да ће осумњичени ометати поступак утицањем на сведоке, односно да ће у кратком временском периоду поновити кри-

вично дело насиља у породици или довршити покушано кривично дело, или учинити кривично дело којим прети:

- Окривљеном који лично познаје сведока значајног за утврђивање кривице окривљених потребно је продужити притвор, јер та чињеница представља особиту околност која указује да ће окривљени уколико се нађе на слободи вршити притисак на тог сведока (решење Апелационог суда у Београду, Кр. 69/2012(2) од 4. 5. 2012);
- Околност која указује да ће окривљени поновити кривично дело је и чињеница да је у периоду од 2004. до 21. 6. 2005. полиција шест пута интервенисала због сукоба између окривљеног и његове супруге, по пријави супруге да је муж туче (решење Окружног суда у Београду, Кж. 1824/2005 од 11. 7. 2005);
- Иако је отац окривљеног ослобођен дужности сведочења, суд, пре него што он буде позван да сведочи и изјасни се о томе да ли жели да сведочи или не, против окривљеног може одредити притвор због постојања особитих околности које указују да ће ометати кривични поступак утицањем на сведоке, с обзиром да отац окривљеног може слободно избрати да ли жели да сведочи, па и да прихвати да сведочи (решење Вишег суда у Нишу, К. 698/2013 од 4. 10. 2013);
- Ранија осуђиваност окривљеног може имати значај особите околности која указује да ће поновити или довршити покушано дело само под условом да се ради о истоврсним кривичним делима (решење Врховног суда Србије, Кж. П 96/2009 од 15. 1. 2009);
- Постојање опасности од понављања кривичног дела као разлог за притвор, односно меру забране напуштања стана, може се односити само на истоветно или слично кривично дело (решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 241/2013 од 18. 6. 2013);
- Чињенице да се окривљеном на терет ставља постојање основане сумње да је у кратком временском периоду предузео више радњи извршења истог кривичног дела и да је, према извештају из казнене евиденције, више пута осуђиван и то, између осталог, и због истородног кривичног дела у односу на дела која му се стављају на терет, представљају

особите околности које указују да би окривљени, уколико би био пуштен на слободу, могао поновити кривично дело (решење Окружног суда у Београду, Кж. 3464/2009 од 5. 10. 2009).

Полиција када се одлучи да предузме меру хапшења насилника, мора водити рачуна да буду испуњени законски услови за одређивање притвора, без обзира на то да ли ће јавни тужилац даље у поступку предложити одређивање притвора или не.

На овај начин полиција може ефикасно тренутно да заштити жртву насиља и омогући другим државним органима (јавном тужилаштву, суду) да предузму законом предвиђене мере (нпр. одређивање мере притвора или мере забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем) ради даље заштите жртве насиља.

Уколико је пријављено насиље и оно траје по доласку полиције на интервенцију, а није таквог интензитета да постоји основана сумња да је извршено кривично дело, полиција може насилника и уз *захтев за покретање прекршајног поступка због учињеног прекршаја* (чл. 6 или 12 ЗОЈРМ), ако су испуњени законски услови за довођење, привести у Прекршајни суд (чл. 190, ст. 1 и 2 ЗОП), или евентуално задржати до 24 часа (чл. 190, ст. 3 ЗОП) и након тога привести у Прекршајни суд.

На писмени предлог подносиоца захтева за покретање прекршајног поступка (полиције) или на усмени захтев оштећеног истакнут при саслушању у прекршајном поступку суд може изрећи заштитну меру „Забрана приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја“.

Полиција мора заштити жртву насиља и на друге начине предвиђене позитивноправним прописима, ако нису испуњени законски услови за хапшење насилника или задржавање у прекршајном поступку.

Уколико је жртви потребно пружање лекарске помоћи, полиција ће позвати хитну помоћ да приступи месту догађаја ради пружања медицинске помоћи, или ће жртву упутити у најближу

здравствену установу, а по потреби и превести жртву до здравствене установе да јој се укаже медицинска помоћ.

Приликом доласка на лице места, а након успостављања стабилне ситуације, полиција мора утврдити и то да ли насилник поседује ватрено оружје, у легалном или илегалном поседу. То ће утврдити провером кроз евиденције МУП-а, у обављеном разговору са жртвом насиља и осталим укућанима – члановима породице. Ако је потребно, извршиће се и претрес стана и других просторија ради проналаска ватреног оружја. Уколико насилник поседује оружје, оно ће бити привремено одузето. Наиме, *Закон о полицији* прописује да ће овлашћено службено лице полиције привремено одузети предмет ако околности случаја указују да је одређени предмет намењен за извршење кривичног дела или прекршаја или ако је одузимање предмета неопходно за заштиту опште безбедности (ЗП, чл. 60). Након привременог одузимања полиција ће покренути одговарајући поступак за евентуално доношење одлуке трајног одузимања оружја у кривичном или управном поступку. Такође, уколико неко од укућана поседује ватрено оружје, полиција ће поступити на исти начин и привремено оружје одузети ради заштите опште безбедности.

На крају овог дела навешћемо и то да се све већи број развијених демократских држава Европе (Аустрија, Немачка, Швајцарска, Финска, Луксембург, Холандија и Чешка Република) одлучује на прописивање законских норми којима се полицији дају већа овлашћења у заштити жртава насиља у породици. Наиме, полицији се дају овлашћења да доноси мере заштите (исељење из стана, забрана приласка и сл.) према учиниоцу насиља у породици, које су кратког временског трајања (7, 10, 14, па све до 30 дана) и које имају пре свега превентивни карактер. Полиција је тај државни орган којој се жртве насиља прво обраћају за помоћ, тако да је логично да се полицији пропише оваква могућност заштите, а све у циљу давања простора жртви да преко других институција затражи изрицање судских мера заштите. Мишљења смо да се на овај начин не крше људска права учиниоца насиља, па чак и у оним ситуацијама када је дошло до лажног пријављивања, зато што је ова мера привремена, и превентивно се доноси да не би дошло до насиља у породици. Сматрамо да је мања штета да дође и

до пропуста приликом доношења полицијске мере заштите жртава насиља у појединим случајевима (где је дошло до лажног пријављивања), од могућности наступања трагичних последица у оним случајевима где је дошло до лишења живота жртве или наношења тешких телесних повреда зато што није постојао законски механизам да се после пријаве насиља у породици жртва заштити од насилника.

Мишљења смо да је потребно што хитније овај начин полицијске заштите жртава насиља у породици увести у наш правни систем, највише из разлога што сва истраживања показују да је наш правни систем неефикасан у сузбијању насиља у породици и заштити жртава, односно да не даје добре резултате. При том, последња истраживања говоре да је од свих државних органа и институција које учествују у сузбијању насиља у породици, полиција та која постиже све боље резултате и на чији рад је све мање притужби оштећених кривичним делом насиља у породици.

Закључак

Политика хапшења осумњичених за насиље у породици треба да буде обавезујућа за све полицијске службенике и јасно прокламована од руководства МУП-а. Наравно, хапшење би се вршило у свим оним случајевима у којима су испуњени законски услови за одређивање мере за обезбеђење окривљеног у кривичном поступку – притвора. Ово решење одговора полиције на насиље у породици прокламовано је у многим државама Европе (нпр. Велика Британија) и САД, и ова мера је имала доста позитивних ефеката у сузбијању кривичних дела насиља у породичним односима. Наравно, оваква политика полиције нема ефекта ако је не прати идентична политика органа поступка (јавног тужилаштва и суда) да се за ухапшеног осумњиченог за насиље у породици предложи и одреди мера обезбеђења окривљеног у кривичном поступку (притвор), односно да се спроведе брз, ефикасан и правичан кривични поступак, при чему би се одредили кратки рокови за доношење правноснажне пресуде (не дужи од шест месеци). Уз то, казнена политика суда се мора поштрити, јер се са тренутном казном политиком (чак 2/3 условних осуда), по нашем мишљењу, ниједно кривично дело, па ни

насиље у породици не може свести на оптималан (подношљив) минимум.

Полиција треба да уведе и посебне протоколе и обрасце који би се примењивали у поступању код извршеног насиља у породици. Прикупљање обавештења и пријем кривичних пријава на записник од оштећених насиљем у породици треба да врше посебно обучени полицијски службеници, по могућству женског пола, при чему им је потребно обезбедити и посебне техничке и материјалне услове за рад (посебну канцеларију, константну едукацију у овој области, посебан информатички програм за процену ризика од даљег (поновљеног) насиља у породици и сл.). У бази података за сваку општину и ужу територију (месну заједницу) морају се евидентирати сви осумњичени за насиље у породици, где би се унели сви пријављени догађаји насилног понашања тог лица, са проценом будућег понашања, како би полицијски службеници лакше вршили криминалистичку контролу тих лица, односно како би приликом интервенције на пријављено насиље у породици успешније и са мањим ризиком поступали по пријављеном безбедносном догађају и ефикасније заштитили жртву.

Такође, мишљења смо да могућност подношења тужбе за одређивање мера заштите од насиља у породици, које прописује ПЗ, мора да постане обавезујућа за јавно тужилаштво уколико се са тим сагласи (оштећени) жртва, и то најкасније у тренутку одређивања притвора, односно подношења оптужног предлога, односно оптужнице. На тај начин би се жртва насиља у породици најбоље заштитила од учиниоца кривичног дела док траје кривични поступак, односно све док постоји опасност од угрожавања насиљем.

Наш предлог, *de lege ferenda*, био би да се Породичним законом пропишу овлашћења полицији за одређивање мере заштите од насиља у породици, која би имала превентивни карактер и трајала би најдуже 10 дана, и која би по аутоматизму престајала ако жртва насиља у породици, њен пуномоћник (адвокат) или други овлашћен орган (јавно тужилаштво, орган старатељства) не поднесе тужбу за одређивање мера заштита од насиља у породици. Полиција би била у обавези да одмах по доношењу овакве мере обавести јавно тужилаштво и ЦСР ради евентуалног подношења тужбе у парничном поступку. На овај начин би полиција, којој се најчешће прво пријављује насиље у породици (то видимо из многобројних

истраживања), тренутно онемогућила даље вршење насиља у породици, а полицијска мера би имала кратак период трајања и могла би бити продужена само уколико овлашћено лице поднесе тужбу за одређивање мере заштите од насиља у породици.

Литература

1. Association of Chief Police Officers, (2004). *Guidance on investigating domestic violence*, National Centre for Policing Excellence, Bramshill.
2. Association of Chief Police Officers, (2005). *Identifying, Assessing and Managing Risk In the context of Policing Domestic Violence*, National Centre for Policing Excellence, Bramshill.
3. Council of Europe, (1985). *Recommendation No. R (85) 11 on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure*.
4. Council of Europe, *Police, Treaty Standards*. <http://www.legislationline.org/topics/organisation/4/topic/15.6.2015>.
5. Council of Europe, *Police, Non-Treaty Standards*. <http://www.legislationline.org/topics/organisation/4/topic/15.6.2015>.
6. Вуковић, С., (2009) Принципи законитости и легитимности у поступању полиције у превенцији криминалитета, *Безбедност*, бр. 1-2, стр. 179-193.
7. *Domestic Violence: Model Policy*, (2006). IACP – National Law Enforcement Policy Center.
8. Игњатовић, Ђ., (2011). Појам и етиологија насилничког криминалитета, *Crimen*, бр. 2, стр. 179-211.
9. Lindgren, М., Николић-Ристановић, В., (2011). *Жртве криминалитета: међународни контекст и ситуација у Србији*, ОЕБС, Мисија у Србији, Одељење за спровођење закона, Београд.
10. Марковић, С., (2015). Улога полиције у сузбијању насиља у породици у прекршајном поступку, *НБП – Журнал за криминалистику и право*, бр. 2, стр. 211-231.
11. Николић, З., (2010). *Агресивна понашања: узроци, последице и могућност сузбијања*, У зборнику: „Насилнички криминал: етиологија, феноменологија, превенција“ (ур. Ј. Крон), Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, стр. 21-35.

12. Николић-Ристановић, В., (2006). *Међународни стандарди о насиљу о породици и њихова примена на Западном Балкану*, Прометеј, Београд.

13. Петрушић, Н., Константиновић-Вилић, Н., (2010). *Породичноправна заштита од насиља у породици у правосудној пракси Србије*, Женски аутономни центар, Београд.

14. *Посебан протокол о поступању у полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима*, МУП РС, бр. 01-13050/12-6, 11. 2. 2013.

15. Rainer, H., (2011). Помоћ жртвама као тема у образовању полиције – идејно надметање: алтернативни пут у репетиторијум, *Безбедност*, бр.1, стр. 189-195.

16. Станаревић, С., Ејдус, Ф., (2009). *Појмовник безбедносне културе*, Центар за цивилно-војне односе, Београд.

17. Спасић, Д., Радовановић, И., (2012). Насиље као криминолошки феномен – теоријски оквир, *Наука – безбедност – полиција*, бр. 2, стр. 137-149.

18. Tjaden, P., Thoennes, N., (2000). *Extent, Nature and Consequences of Intimate Partner Violence*, Findings From the National Violence Against Women Survey, U. S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice (NCJ).

19. *Упутство о начину рада организационих јединица на сузбијању криминалитета*, СТ 01 стр. пов. број 1426/02, од 8. 3. 2002.

20. Healey, K., Smith, C., O'Sullivan, C. S., (2009). *Batterer Intervention: Program Approaches and Criminal Justice Strategies*, Nova Science Publishers Inc, New York.

21. Hoyle, C., Young, R., (2002). *New Visions of Crime Victims*, Centre for Criminological Research, University of Oxford, Hart Publishing, Oxford.

22. *Закон о полицији*, Сл. гласник РС, бр. 101/2005, 63/2009 - одлука УС, 92/2011 и 64/2015.

23. *Законик о кривичном поступку*, Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

Measures the Police Take in Protecting the Victims of Domestic Violence

Abstract: Domestic violence is a topic that has drawn great attention and that has mainly been the subject of many non-governmental organizations for the protection of women's rights in the developed countries of Europe and the world in the second half of the last century, while in Serbia, dealing with this social problem peaked at the turn of 21st century.

International organizations (UN, EU), as well as the majority of developed countries in the world, under the pressure of the non-governmental sector have recognized domestic violence as one of the greatest contemporary social threats. Certain measures to prevent and fight against domestic violence have been undertaken, through the legal defining of these phenomena as socially unacceptable and socially dangerous.

Domestic violence occurs in all social communities, states and regions of the world. In our opinion, even the most stable western democratic societies and the most economically developed countries which use the most resources for fighting domestic violence failed to deal with its high prevalence rate. What can be the explanation for it? The biggest problem today is the large number of unreported cases of domestic violence, as well as the large number of reported cases in which there is no criminal proceeding. Considering all this we have decided to make it our priority to analyze the place and the role of the police in fighting this form of crime and, particularly, in protecting the victims of domestic violence.

Keywords: domestic violence, victim, police, arrest.